

A női lét elviselhetetlen könnyűsége – egy mikrokutatás eredményei

Dr. Katona György
egyetemi docens

Soproni Egyetem

Bevezetés

Több mint 10 éve veszek részt azon a konferencia-sorozaton, melyet évente rendez meg a Boldog Terézia Szakkollégium, és melynek fő témája a szakkollégium „Feminine Studies” elnevezéséből is következő női szerepek tanulmányozása. Leggyakrabban az épp aktuális, választott témához igazított kismintás mikrokutatásaim eredményeiről számolok be a rendezvényen. E kutatások során sokat tanulmányoztam a női szerepekkel foglalkozó szakkönyveket, cikkeket és a szakirodalmat, azon belül is a feminista mozgalmak és a gender kutatások eredményeit. Ezen írások többségének hangneme, stílusa, a megszokottól eltérő túlfűtöttsége szolgáltatta a 2017-es kutatás alapötletét. A gender mainstreaming tudományos és ismeretterjesztő cikkei ugyanis inkább tűntek érzelmek indukálta mozgalmi, ideológiai kiáltványoknak, mint objektivitásra törekvő, higgadt, igazságkereső írásoknak. A női sors és lét fájdalma sugárzik belőlük, mely - több ilyen jellegű írást elolvasván - szinte elviselhetetlenül nehéznek tűnik. Kutatásom céljából ezért azt választottam, hogy megkérdem az érintett nőket, hogy milyennek látják szerepeiket, karrierlehetőségeiket, mi a véleményük a genderelmélet néhány állításáról, de legfőképpen, hogy megismerjem létélményüket, hogy azok mennyire támasztják alá a feminista szerzők tudományos, ismeretterjesztő és egyéb publicisztikáiból sugárzó negatív érzéseket. Mindezt tettem abban a reményben, hogy ha a női lét nem is elviselhetetlenül könnyű (Kunderától kölcsönözve a címet), de legalábbis elviselhető.

Szakirodalmi háttér

A bevezetőben említett túlfűtött, a tudományos kutatásoktól elvárható objektivitást is gyakran nélkülöző, az irracionálisig eljutó feminista és gender cikkek létének igazolására azt a módszert választottam, hogy kerestem egy tudományos szaklapot, melyen – a napi- és hetilapokban megjelenő népszerűsítő cikkekkal ellentétben – az elfogulatlanság, az érvényesség, az objektivitásra és igazságkeresésre törekvés, valamint a módszertani fegyelem számon kérhető. Választásom – praktikus okokból is – az on-line elérhető Társadalmi Nemek Tudománya Interdiszciplináris eFolyóiratra esett (<http://tntefjournal.hu/>). A 2011 óta évente két számmal megjelenő, a Szegedi Tudományegyetem által kiadott tudományos folyóirat elsősorban gender kutatásokat, feminista kutatók eredményeit, a kiadó által évente e témában megrendezett konferencián elhangzott előadások anyagát, külföldi szakcikk fordításait és e témában megjelent egyéb írások recenzióit tartalmazza. E folyóirat 2011-2016 év közötti számainak cikkeiben tanulmányoztam a fenti kritériumok meglétét.

A folyóirat cikkeinek többsége igényes írás, mely minden szempontból megfelel a tudományos cikkekkel szemben támasztható követelményeknek. Objektíven és higgadtan tárják fel a társadalmi nemi viszonyok és szerepek különböző aspektusait, ugyanakkor nem kevés cikket találtam, mely stílusában, módszerében, következtetéseiben, objektivitásában e kritériumokat nem, vagy csak részben teljesíti, alátámasztva eddigi negatív tapasztalataimat a feministák által írt cikkekről. Az alábbiakban ezen írások közül ötből ragadok ki gondolati részeket, illetve ezekből emelek ki néhány szó szerinti idézetet (*dőlt betűvel*), melyek mondandómat bizonyítják.

A 2011-es első számban találtam meg Louise O. Vasvari cikkét, melyben többek között az amerikai elnökválasztást elemzi gender aspektusból (Vasvari, 2011). A cikkben szereplő egyik mondat így hangzik: *„Végezetül engedjék meg nekem, hogy Hillary Clintonról, a félelmetes „mogyorótörőről” áttérjek Sarah Palinra, a butácska szexuális tárgyra.”* Később pedig: *„Palin... egy szempillantás alatt milliomos lett a reality show-jával és a fantomszerzőkkel megíratott könyvével, ami a konzervatív antifeminista feminizmusról szólt.”* Továbbá: *„... Hillary Clinton a médiában a legundorítóbb, vehemensen nőgyűlölő támadások céltáblájává lett ... olyanoktól is, akik állítólag máskülönben liberális férfi szakértők”* Ezek csak rövid részletek a hasonló stílusban leírt hosszú, higgadtnak nem mondható helyzetelemzésből. A cikk szerint tehát Hillary Clinton támadása undorító karaktergyilkosság volt, miközben a szerző Sarah Palint butának és szexuális tárgynak minősíti, aki fantomszerzőkkel íratta saját könyvét. Az írás alapján számomra úgy tűnik, hogy Palinnak valójában csak az a „bűne”, hogy nagycsalados, csinos, antifeminista és gyorsan meggazdagodott. A szerző meg se próbál objektíven közelíteni a kérdéshez, vagy más szemszögből is elemezni a jelenséget, például, hogy Hillary Clinton esetleg azért kapott támadásokat konzervatív és liberális oldalról egyaránt, mert nem volt szimpatikus egyik félnek sem, Palin showműsora pedig azért lehetett sikeres, mert az emberek többségének rokonszenves volt.

A 2012. évi írások közül Schleicher Nóra cikkét választottam, mely a feminizmus és a demokrácia értelmezésekről szól (Schleicher, 2012). A szerző cikkében Iris Marion Young-ot idézi, aki szerint a: *„racionális vita partikularitásoktól elszakadó univerzális szabályai valójában maszkulin (fehér, középosztálybeli) szabályok, melyek hátrányos helyzetbe hozzák a más stílusban érvelő kisebbségeket”,* majd később: *„ „legitimálni kell a hagyományos, racionális vitától eltérő érvelési stílusokat is”.* Ezt követően felveti, hogy nők egyáltalán képviselhetnek-e nőket, hiszen – ebben a racionális keretben - már nem is különböznek a férfiaktól. Nem akarom tudatosan félremagyarázni ezt a gondolatmenetet, de azért legalábbis kérdéseket vet fel, hogyha a racionális vitát is maszkulinnak bélyegezzük, akkor az irracionális emeljük piedesztálra? Nehezen tudok elképzelni egy olyan vitát, mely érdemleges eredményre vezet, vagy döntéselőkészítésre alkalmas, ahol az ésszerűség nem követelmény. Ha ilyen vitákban dőlné el például egy cég sorsa, a tulajdonos bizonyára lecserélné a vezetőséget. E cikkben más szerzők, többek között Jane Monica Drexler és Hannah Arendt megállapításai is helyet kaptak. Utóbbi *„az ésszerűtlen (unreasonable), spontán és kiszámíthatatlan performatív ellenzéki politikai cselekvés fontosságát hangsúlyozza a racionális kommunikációval szemben, mely 'nem kéri, hanem megvalósítja a szabadságot' s ezáltal a valódi demokrácia kiteljesedéséhez járul hozzá”.* Tehát nem vitatkozni és érvelni kell, hanem performatív módon cselekedve megragadni a szabadságot. Ezt nevezi

az idézett szerző a demokrácia kiteljesítésének. Pedig ahol a polgárok nem vitatkoznak és utána szavaznak a hatalom birtoklásáról, hanem „performatív” és kiszámíthatatlan módon megvalósítják akaratukat, azt a legtöbb társadalomtudós anarchiának nevezi. Talán a fentiekből is látható, hogy a ráció relativizálása vagy teljes elvetése abszurd következtetésekhez vezet.

A 2013-ban megjelent évfolyamban találtam Joó Mária cikkét, mely az egyetemi élet patriarchális oldalát mutatja be (Joó, 2013). A cikk az egyetemi létben és kutatói karrierben valóban fellelhető maskulin vonások összegyűjtésén túl olyan megállapításokat tesz, melyek tudományos megalapozottsága finoman szólva is megkérdőjelezhető. Például: *„... azért (is) lehet több publikációja a férfi kollégáknak, mivel a családon belüli munkamegosztásban felesége (akár egy házvezető nő segítségével) mentesíti őt a háztartás, gyermeknevelés feladatitól, hogy ő csak a tudománynak, könyvei írásának élhessen.”* Tehát a férfiaknak azért van több publikációjuk, mert nem kell háztartási munkát végezniük. Ebből azt a következtetést vonja le, hogy hiba a tudományometriába a publikációk számát bevonni. Egyrészt – hogy magam is a szubjektivitás hibájába essek – erre számos ellenpéldát tudnék felhozni saját egyetemi ismerettségi körömből, így ezt tényként közölni adatok, empirikus kutatási háttér nélkül nem elfogadható. Másrészt a tudományos teljesítmény mérésekor figyelembe venni a kutató egyéb körülményeit, nehézségeit, hátrányait, előnyeit, - mindenki által beláthatóan - abszurd eredményre vezetne. Talán ehelyett inkább a családon belüli munkamegosztás arányosítását kellene elősegíteni, hogy a nőknek ugyanúgy esélye és ideje legyen cikkeket írni, mint a férfiaknak. A cikk írója a fentiekén túl azt is javasolja, hogy a tudományos előmenetel ne publikációszám-orientált legyen, hanem dialógikus, kommunikáció központú, melynek ideális formái a szemináriumok és konferencia előadások, eszmecserék. Ezért a következtetése: *„A mérce/norma vonatkozásában ebből következően az oktatói tevékenységet a tudományos publikációval azonos módon kellene elismerni, különben az uralkodó mérce a nőket diszkriminálja.”* Tehát tanítani a tudományt, vagy megvitatni azt, ugyanolyan tudományos értékű, mint a tudományos publikáció. Ezzel csak az a gondom, hogy a produkciót (kutatás) egyenlővé akarja tenni a reprodukcióval (oktatás). Mindkettő fontos, értékes, de nem azonos terület. Szoros kapcsolatuk nem legitimálhatja összemosásukat, különösen nem azzal az indokkal, hogy az egyik területen a nők jobbak a férfiaknál vagy fordítva. A szerző cikkében határozott álláspontként rögzíti, hogy a hazai egyetemeken is „észrevétlenül öröklődő” férfidominancia van. Az „észrevétlenül öröklődő”, láthatatlan erő, az üvegplafon, mely rejtett, de mégis létezik, arra a gender alapvetésre, ha tetszik dogmára vezethető vissza: hogyha a nők nem érnek el ugyanolyan sikereket az élet bármely területén, mint a férfiak, annak a társadalmi, kulturális rendszerbe láthatatlanul kódolt férfidominancia, vagy bármely egyéb nőket elnyomó mechanizmus lehet csak az oka, de fel sem merülhet az a magyarázat, hogy a nők azon a területen esetleg nem olyan jók, mint a férfiak. Ez ugyanis a gender mainstreaming szerint lehetetlen, még akkor is, ha genetikai, biológiai, élettani, antropológiai, társadalomtudományi, vagy bármely más kutatási eredmény ezt igazolja. Ezért nehéz a gender kutatásokat tudományként és nem ideológiaként, kvázi-vallásként kezelni.

A folyóirat 4. évfolyamából Judith Butler a társadalmi nemiséget taglaló munkáját vizsgáltam (Butler, 2014). A szerző a férfidominanciájú rend elleni küzdelem bátor harcosainak azokat nevezi, akik szülés után gyermekük nemét nem hajlandók megadni: *„... néhány bátor lélek nem*

is volt hajlandó újszülöttük nemét meghatározni születésükkor, remélve, hogy tettük megakaszthatja a nemi különbségeken alapuló rendet”. Erről a tettről nekem nem a bátor jelző jut eszembe, mindenesetre a minősítés jól jelzi, hogy a gender kutatások és a feminista mozgalmak fogalmai, tételei hogyan keverednek össze: „Adott neműnek neveződni egyet jelent egy enigmatikus és nyomasztó jelölő befogadásával, ... , egy bizonyos elvárásnak való alávetettséget, egy fajta összeütközést és csábítást jelent” E megállapításokban is valami rejtett fájdalom érződik, különben miért nevezné a szerző nyomasztónak azt a tényt, hogy a – legalább biológiai alapon - fiúnak született újszülöttet fiúnéven anyakönyvezzék. Tényleg az lenne a megoldás, hogy egy nehezen mérhető kisebbség miatt, akiknél a biológiai és társadalmi nem egymásnak feszül, mindenkit lét- illetve nem-bizonytalanságban tartunk születésüktől fogva? Ráadásul a cikk komoly elvi problémába is ütközik, hiszen hogyha elvetjük a fiú-lány, férfi-nő, biológiai nem - társadalmi nem fogalompárosokat, hamarosan teljes definíciós káoszhoz érünk: „Laplanche azt mondja, hogy a gender megelőzi a szexet és azt sugallja, hogy a gender – mint enigmatikus jelentések halmaza – adott diszkurzív intervenció részeként adresszálódik az újszülöttnak megelőzve a 'szexuálisan és genitálisan differenciálódott testképet’”. A bonyolult megfogalmazáson túl ez tényleg azt jelenti, hogy előbb van társadalmi nemünk, mint biológiai? Az elvárások a csecsemő megszületése előtt már léteznek? A szerző szerint igen, hiszen az elsődleges nemi jegyeket a gender elfojtásának tekinti: „Annyiban, amennyiben a test 'nemi' jegyei elsődlegesnek tűnnek, ez az elsődlegesség magának a gendernek az elfojtásaként (refoulement), annak következményeként áll elő.” Tehát a nemünk valaki vágya beteljesülésének tekinthető. Ez nagyon erőltetettnek hangzik. Mindezt pusztán azért, hogy ne kelljen fiúnak és lánynak nevezni az újszülöttet tagadva a biológiai nemet és túldimenzionálva a társadalmi. Ennél sokkal egyszerűbben lenne magyarázható a szocializáció nemi szerepeinkre gyakorolt hatása, ha a fiú - lány biológiai definíciójából indulnánk ki, és ehhez viszonyítva értelmeznénk a gender fogalomkörét. De ez a megközelítés szintén tabunak számít feminista körökben a klasszikus: „Az ember nem születik nőnek, hanem azzá válik” Simone de Beauvoir jelmondat miatt. Ez is inkább a gender mozgalmi, ideológiai, vallási jellegét erősíti az olvasóban.

A 2015-ben megjelent 2. számból Pap András cikkét tanulmányoztam (Pap, 2015). A cikk a magyar alaptörvényt vizsgálja feminista nézőpontból. A szerző az „Alaptörvény antifeminista preferenciái” fejezetben a legfontosabb kirekesztő elemként említi a kereszténységet, mint preferált vallást: „1. A NER-ben a preferált politikai közösség meghatározóan hívő keresztyén, és valamely történelmi, vagy az állam által kiválasztott, kifejezetten elismert, támogatott felekezet tanainak követője.” Ez a megállapítás azért érdekes, mert ezzel egy vallást, a kereszténységet teljesen antifeministának bélyegez, ami erősen vitatható, felületes, - ha tetszik - kirekesztő megállapítás, de ha igaz is, akkor egy vallást állít szembe a feminizmussal, amely az olvasóban azt az érzést kelti, hogy a feminizmus is vallás, amelynek tanai nem egyeztethetők össze más vallásokkal, különösen nem a kereszténységgel. A továbbiakban a szerző kritikával illeti az alaptörvény család fogalmának meghatározását is, értehető okokból. Azonban e megközelítés hibás voltát azzal magyarázza, hogy olyan, hogy „család” már nincs is, hiszen gyerekek sokasága születik családon kívül, nagyon gyakori az egyszülős családmódel, sok az élettársi kapcsolat, a válások száma szintén magas, stb.. Azonban veszélyes út a mindenkorai gyakorlat alapján megkérdőjelezni ideákat, értékeket, célokat. Ez alapján háború

idején el kellene fogadnunk azt természetes állapotnak, és a békét még vágyani is hiba lenne. A szerző szintén kritikával illeti az alaptörvény azon szakaszát, mely a családok, gyermekek, nők, idősek és fogyatékkal élők védelméről szól. A szerző a „véd” szó alkalmazását kifogásolja: *„A nők társadalmi szerepének tekintetében a kontextus és a 'védi' kifejezés patriarchális-konzervatív felfogást sugall”*. Mintha mindenütt ellenséget keresne és látna a szerző, hiszen ez a kritika messzire vezet: az emberi közösség óvó, segítő, támogató, védelmi funkcióját kérdőjelezi meg a cikk írója, mondván: ez patriarchális, amely nyilván abszurd és vállalhatatlan.

A 2016-os évfolyamból Szabó Mónika és Pál Mónika cikkére esett választásom (Szabó M., Pál M., 2016). A cikk egyik lábjegyzetében találtam egy meghatározást a „backlash”, ellencsapás fogalmára: *„a női egyenjogúsággal kapcsolatos törekvésekre adott válasz”*, majd: *„... 'ellencsapást' mérnek az egyenjogúság vívmányára. ... amelyek megpróbálják visszahelyezni a nőket hagyományos szerepeikbe”* végül: *„... nem egy centralizált, szervezett folyamat, hanem internalizálva, rejtetten működik”*. Már megint valami, ami rejtetten működik, a feminista törekvések ellen hat, amely természetesen csak retrográd folyamat lehet. Talán azt a magyarázatot is meg kellene vizsgálni a „backlash” jelenség felbukkanására, hogy a feminista mozgalom valahol tévedett, olyan célokat követ, olyan eszközökkel és olyan módszerekkel dolgozik, amely már sokak számára elfogadhatatlan. A cikkben találtam egy érdekes kutatási eredményt is, melyben azt részletezték, hogy kik választják a társadalmi nemek tudományának művelését. Nem meglepő módon azok, akik feminista identitással rendelkeznek, személyes attitűdjük is ilyen irányú (feminista mozgalmi életet élnek, személyes életükben is megtapasztalták a szexizmus hátrányait, stb). Ez a fajta elköteleződés a téma iránt egyszerre érthető, ugyanakkor veszélyeket is hordoz, hiszen a kutatás objektivitása, a mozgalmi és tudományos élet elhatárolása így sokkal nehezebb, amint azt az általam kiválasztott néhány cikk is jól bizonyítja. A cikkben található másik kutatási eredmény számomra különösen is fontos, mivel hasonló céllal készült, mint saját mikrokutatásom. A cikk által idézett 2007-es kutatás azzal az eredménnyel zárult, hogy az Y generáció a feminizmus céljait megvalósultnak érzi, és saját magára nem szívesen vállalja a feminista jelzőt.

Fontos hangsúlyoznom, hogy ezek az általam kiválasztott, és kritikával illetett cikkek egy tudományegyetemi háttérrel rendelkező, tudományos folyóiratból származnak. Ha az interneten szabadon fellelhető ismeretterjesztési, mozgalmi vagy politikai célokból írt cikkekből válogattam volna, akkor ennél jóval elfogultabb, szubjektívebb, abszurdabb, csúsztatásokkal teli, néha vérforraló írások kerülhettek volna ide, melyek talán erősebben jelezték volna a női lét frusztráltságát sugárzó attitűdöt, de szándékom ennek egy garanciákkal rendelkező forrás elemzésén keresztüli bemutatása volt.

Talán mindezek fényében érthető, hogy miért választottam kutatásom céljául a női lét elviselhetőségének vizsgálatát. A gender kutatások és feminista kutatók által jegyzett, általam véletlenszerűen kiválasztott tudományos cikkekben is tetten érhetőek azok a túlzások, az irracionálisig elvitt, mozgalminak, dogmatikusnak tűnő, tudományosan megkérdőjelezhető gondolatmenetek, melyek mögött erős frusztráltság, személyes érintettség, sérelmek és fájdalmak sejthetők, melyek okot adhatnak arra, hogy megvizsgáljam, hogy ez valóban általános női életérzés: tényleg oly nehéz a 21. században értelmiségi nőnek lenni Magyarországon.

A mikro kutatás hipotézisei

A kutatásom céljának megfelelően az alábbi hipotéziseket állítottam fel, melyek alapján választottam kutatási módszert és készítettem el a kutatás eszközét.

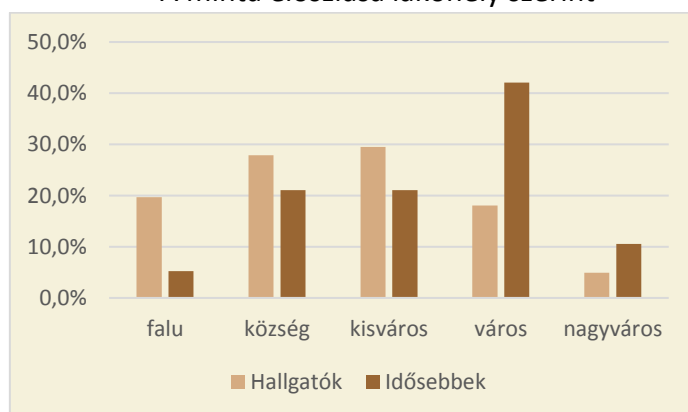
- I. Az értelmiségi nők női létükben jól érzik magukat.
- II. Az értelmiségi nők elfogadják társadalmi szerepeiket.
- III. Az értelmiségi nőknek határozott elképzeléseik vannak a nemek eredetéről.

Kutatási módszer, minta

A kutatásom írásbeli kikérdezés módszerével gyűjtött információkat nőktől. Az összesen 80 fős minta kiválasztása során nem törekedtem széleskörű reprezentativitásra. 61 fő első éves pedagógusjelölt egyetemista női hallgatót és 19 fő idősebb (35-60 éves), értelmiségi, diplomás hölgyet vontam be a kutatásba. Így a minta nem reprezentatív, de elemszáma egy pilot kutatáshoz - a kutatás célját is figyelembe véve - elégségesnek tekinthető, hiszen ha a női lét egy férfidominanciájú társadalomban elviselhetetlenül fájdalmas, akkor ez az általános megállapítás mindenkire, értelmiségi fiatal és idősebb nőkre egyaránt kell, hogy vonatkozzék, ha nem is egyenlő mértékben. Az értelmiségi nők köréből vett minta azért is indokolható, mivel a gender kutatók többsége is ebbe a csoportba tartozik.

A minta részvevőinek lakóhely szerinti megoszlása alapján elmondható, hogy a hallgatók jellemzően kisvárosokban, nagyobb lélekszámú községekben élnek, az idősebbek inkább a városi populációt képviselik (1. ábra).

1. ábra
A minta eloszlása lakóhely szerint

A kérdőívek kitöltésére 2017 márciusában került sor Sopronban.

A kérdőív három részből állt, melyből az első rész eredményeit részletezem ebben az írásban. Az első rész 32 db állítást tartalmazott, többségében a női léttel kapcsolatos problémákra, nehézségekre, a feminista és gender mozgalmak fókuszpontjaira vonatkozóan hol pozitív, hol

negatív formában. A válaszadó ezen állításokra egy 1-6 skálán tudta kifejezni azonosulásának vagy elutasításának mértékét.

Kvantitatív eredmények

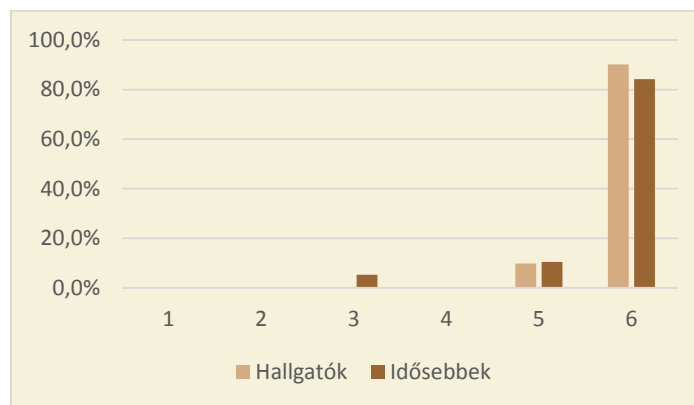
A 32 kérdés közül azokat értékelem az alábbiakban, melyek e kutatás célja szempontjából relevánsnak tekinthetők.

A női létélmény

Azzal az állítással, miszerint „Nőként is lehetek sikeres és boldog.” mindkét csoport (H: hallgatók, I: idősebbek) igen magas arányban egyetértett (H: 82%, I: 79%). Hasonlóan magas azonosulási értékeket (H: 71%, I: 84%) kaptam az „Örülök, hogy nőnek születtem.”, és az „Alapvetően jól van kitalálva a világ, hogy férfiakból és nőkből áll.” (H: 90%, I: 84%) állításokra is. Ezek az igen magas értékek azt jelzik, hogy a kitöltők elégedettek női mivoltukkal és lehetőségeikkel, sőt a férfi-nő felosztású társadalommal is (2. ábra).

2. ábra

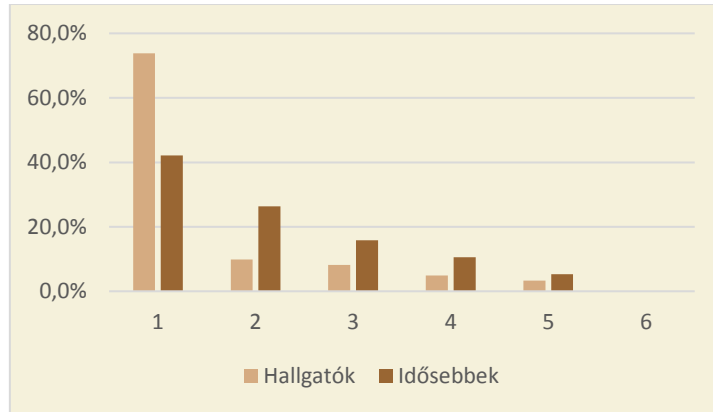
Az „Alapvetően jól van kitalálva a világ, hogy férfiakból és nőkből áll.” állítással való azonosulás megoszlása
(1 = egyáltalán nem, 6 = teljes mértékben)

Az ezzel ellentétes állításokra adott válaszok a fentieket tovább erősítették, de kissé árnyaltabban. Az „Ez a világ a férfiaknak lett kitalálva.” állításra adott reakciók már nagyobb szórással mutatják ezt a képet, ahogya a „Úgy érzem, kisebb eséllyel indulok az életben, azért mert nőnek születtem” mondattal kapcsolatos válaszok is. (3., 4. ábra)

3. ábra

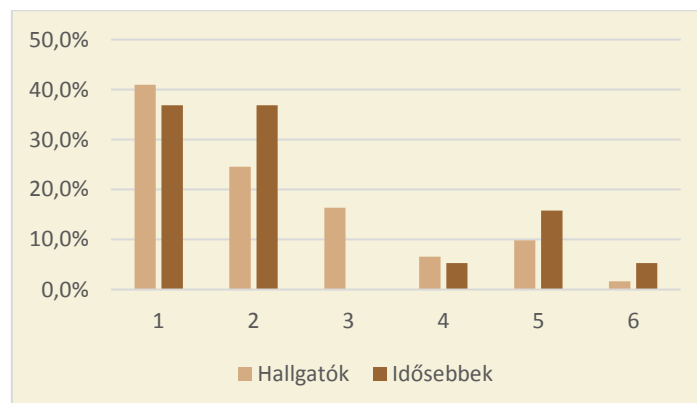
Az „Ez a világ a férfiaknak lett kitalálva.” állítással való azonosulás megoszlása
(1 = egyáltalán nem, 6 = teljes mértékben)

Az óvatosabb elutasítás az idősebb korosztálytól érkezett, mintha élettapasztalataik kisebb-nagyobb mértékben visszaigazolnák a férfidominanciájú berendezkedést. Az egyetemi hallgatók viszont alig érzékelik ezt.

4. ábra

Az „Úgy érzem, kisebb esélyekkel indulok az életben, azért mert nőnek születtem.” állítással való azonosulás megoszlása
(1 = egyáltalán nem, 6 = teljes mértékben)

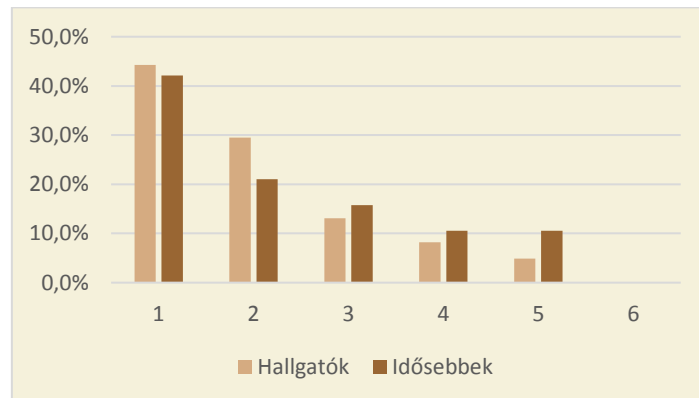
Az esélyek mérlegelésénél már mindkét csoport bizonytalanabb, és mind az idősebbek, mind a hallgatók között találunk egy kisebb (10-15%) csoportot, akik hátrányban érzik magukat nőként. Azért a többség (H: 66%, I: 74%) itt is 1. és 2. értéket jelölte meg.

Szintén az esélyek mérlegeléséhez tartozik az „Olyan konzervatív, nőies tulajdonságokat neveltek belém, ami megakadályoz abban, hogy szabadon kibontakozhassam.” állításra adott válaszok. Láthatóan az adatok eloszlása itt is az előzőeket erősíti: többségében nem érzik a

nőies tulajdonságok hátráltató voltát (1., 2. kategóriát 60-70% jelölte), de a szórás itt is nagyobb, az idősebb korosztályból néhányan érzékelték ebből fakadó hátrányokat (5. ábra).

5. ábra

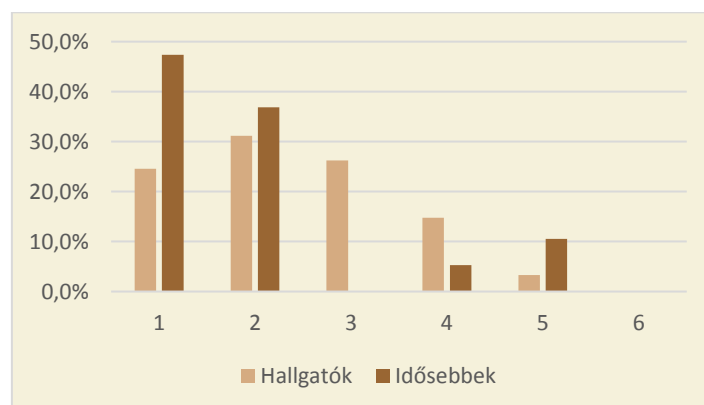
Az „Olyan konzervatív, nőies tulajdonságokat neveltek belém, ami megakadályoz abban, hogy szabadon kibontakozhassam.” állítással való azonosulás megoszlása
(1 = egyáltalán nem, 6 = teljes mértékben)

Az egyik állítással azt firtattam, hogy ha egy nő sikeres karriert akar befutni, szükségesek-e ehhez férfias tulajdonságok. A 6. ábra szerint a többség (H: 56%, I: 84%) nem érzi úgy - egyik korosztályban sem –, hogy a férfias tulajdonságok megléte feltétlenül szükséges lenne a karrierépítéshez. Ráadásul ez a vélemény az idősebb, tapasztaltabb korosztályban sokkal határozottabb.

6. ábra

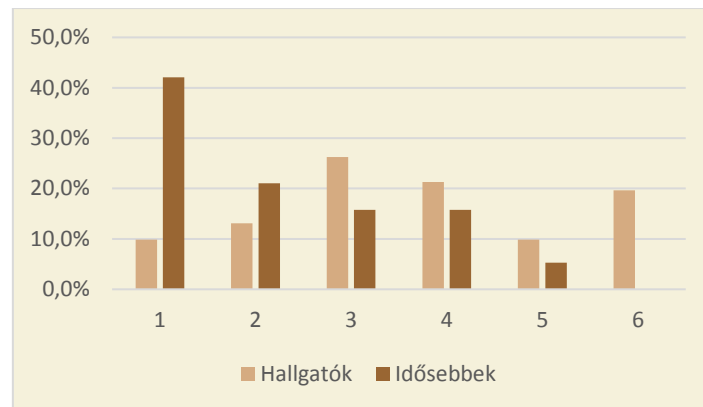
Az „A nőknek el kell sajátítaniuk azokat a férfias tulajdonságokat, melyekkel sikeresek lehetnek.” állítással való azonosulás megoszlása
(1 = egyáltalán nem, 6 = teljes mértékben)

A karrier kérdéshez kapcsolódik a „kvótanő” kérdésköre is. Az „El kell érni, hogy a nők aránya minden munkaterületen elérje az 50 %-ot.” állítással erre kérdeztem rá (7. ábra). Látható, hogy míg az idősebb korosztály inkább elutasító volt a kvótázással kapcsolatban, addig az egyetemisták véleménye erősen megoszlott e kérdésben.

7. ábra

Az „El kell érni, hogy a nők aránya minden munkaterületen elérje az 50 %-ot.” állítással való azonosulás megoszlása
(1 = egyáltalán nem, 6 = teljes mértékben)

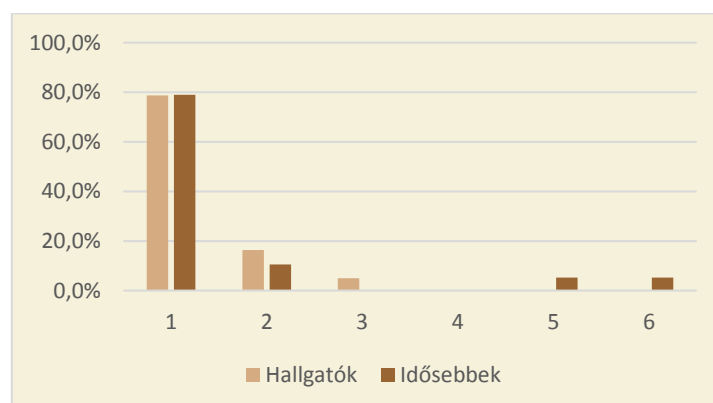
Arra az állításra pedig, hogy „A nők általában rossz vezetők.” sok elutasító válasz érkezett. Az egyetemisták körében az 1. és 2. kategóriát összesen 81% jelölte, az idősebbek közül viszont csak 52%. Ez a különbség is valószínűleg az élettapasztalatbeli eltérésből adódhat.

Társadalmi, családi szerepek

A társadalmi szerepelvárásokra vonatkozó állítások esetében megállapítható, hogy a válaszadók távontartják magukat mindkét irányú szélsőséges megállapításoktól. Például többségében (79%) kikérik maguknak, hogy „A nőknek csak az a dolga, hogy gyerekeket szüljön és őket felnevelje.” (8. ábra)

8. ábra

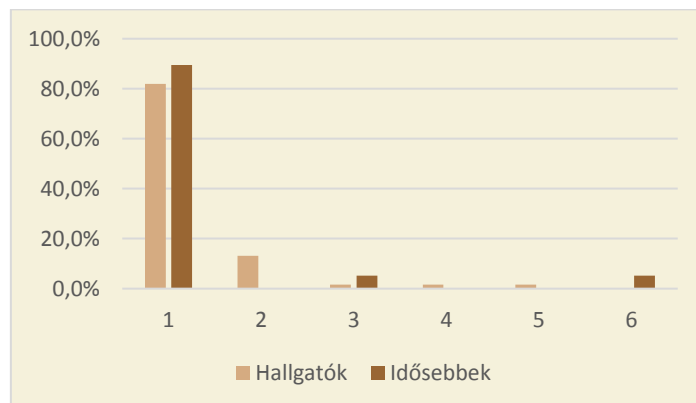
Az „A nőknek csak az a dolga, hogy gyerekeket szüljön és őket felnevelje.” állítással való azonosulás megoszlása
(1 = egyáltalán nem, 6 = teljes mértékben)

De az sem jellemző rájuk, hogy „Engem már az is idegesít, ha előre engednek az ajtónál, azért mert nő vagyok.” (9. ábra).

9. ábra

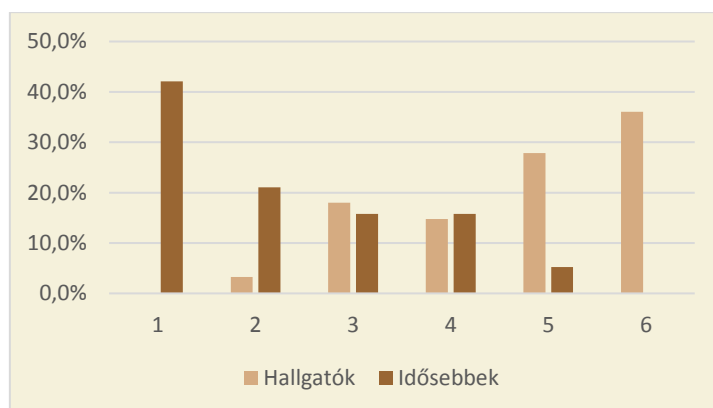
Az „Engem már az is idegesít, ha előre engednek az ajtónál, azért mert nő vagyok.” állítással való azonosulás megoszlása
(1 = egyáltalán nem, 6 = teljes mértékben)

A családban betöltött férfi-női szerepek esetében a válaszadók bizonytalanok voltak, reakcióikból nehéz egyértelmű, határozott állásfoglalást kiolvasni. Például sem egyértelmű elutasítást, sem támogatást nem kapott a „Rendjén van, hogy a családban a férfi teremtsen elő az anyagi alapot a mindennapi élethez.” állítás (átlag: 3,05, szórás: 1,22), ahogy az „Igazságtalan az a hozzáállás, hogy csak nők végezzenek házimunkát.” állításra is megoszlottak a vélemények, bár ebben az esetben a két korcsoportban erősen eltérő módon. (10. ábra)

10. ábra.

Az „Igazságtalan az a hozzáállás, hogy csak nők végezzenek házimunkát.” állítással való azonosulás megoszlása
(1 = egyáltalán nem, 6 = teljes mértékben)

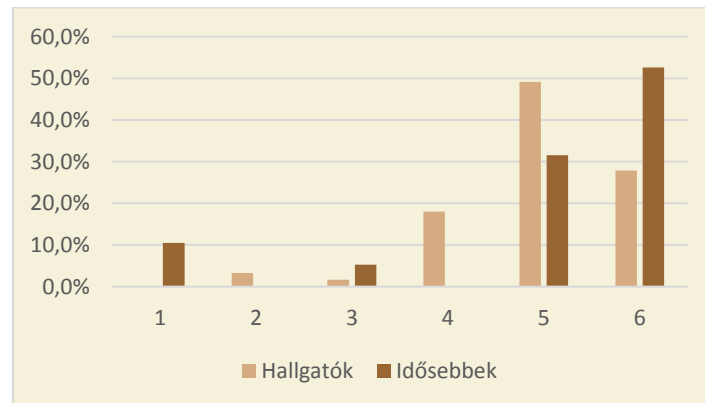

Látható, hogy az idősebbek többsége inkább elfogadja a női házimunkavégző szerepet, míg a fiatalok elutasítják ezt, de a szórások mindkét korosztályban nagyok.

Szintén a családban betöltött női szerepre vonatkozott az „A családban a nőnek az a legfontosabb szerepe, hogy meleg, szeretetteljes légkört biztosítson.” állítás (11. ábra).

11. ábra.

Az „A családban a nőnek az a legfontosabb szerepe, hogy meleg, szeretetteljes légkört biztosítson.” állítással való azonosulás megoszlása
(1 = egyáltalán nem, 6 = teljes mértékben)

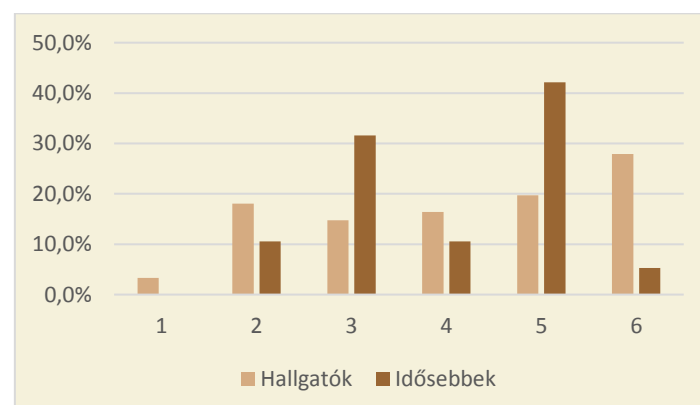
Mindkét korcsoportban a többség az 5. és 6. kategóriát jelölte (H:77%, I: 85%), tehát a szeretetteljes légkör megteremtésének feladatát a nők magukénak érzik. Ugyanakkor fontos különbség, hogy a hallgatók inkább az 5. kategóriát jelölték, és nem a 6-t, jelezvén, hogy számukra más, fontos női szerepek is léteznek a családban.

Gender

Férfi vagy nő mivoltunk forrására, valamint annak későbbi megváltoztathatóságára is rákérdeztem a kérdőívben. A gének kontra szocializáció kérdésben a válaszok bizonytalanságot tükröztek. Egyértelmű és határozott állásfoglalást nem kaptam (12., 13. ábra).

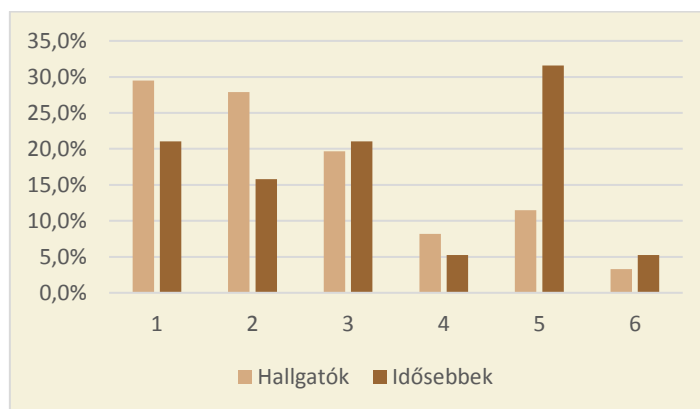
12. ábra

Az „Az, hogy valakiből férfi vagy nő lesz, alapvetően a géneken múlik.” állítással való azonosulás megoszlása
(1 = egyáltalán nem, 6 = teljes mértékben)

13. ábra

Az „Az, hogy valakiből férfi vagy nő lesz, alapvetően a neveltetésen múlik.” állítással való azonosulás megoszlása
(1 = egyáltalán nem, 6 = teljes mértékben)

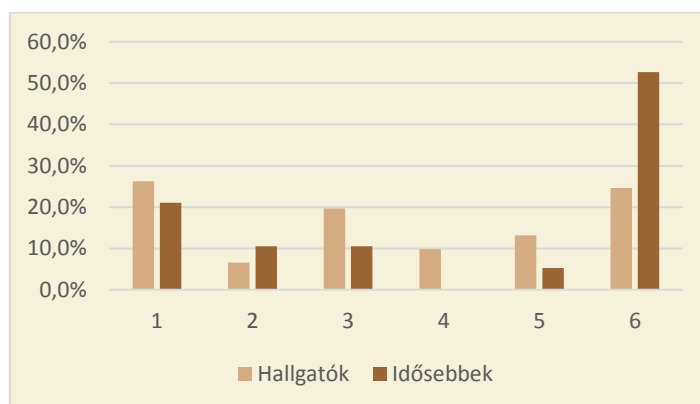

A nemek eredetének forrásául a genetikát - bár különböző megoszlásban - mindkét csoport nagy bizonytalansággal jelölte meg (H: átlag: 4,15, I: átlag 4,0). A *neveltetés, mint a nem forrása* állítás esetén szintén érezhető ez. A fiatalok körében a többség ezt elutasította (1. és 2. kategória összesen 58%), az idősebbek e kérdésben két csoportra szakadva utasították el, illetve értettek vele egyet.

Abban a kérdésben pedig, hogy „Mindenkinek joga van felnőtt korában is megváltoztatnia a nemét.” az egyetemisták nem mutattak egységes álláspontot, míg az idősebbek 53%-a ezzel egyetértett (14. ábra).

14. ábra

Az „Mindenkinek joga van felnőtt korában is megváltoztatnia a nemét” állítással való azonosulás megoszlása
(1 = egyáltalán nem, 6 = teljes mértékben)

Az eredmények értelmezése

A kutatási eredmények alapján mérlegre téve a három hipotézist, az alábbiak állapíthatók meg:

Az I. hipotézisben (Az értelmiségi nők női létükben jól érzik magukat.) megfogalmazottak e kis mintán igazoltnak tekinthetők, hiszen a válaszadó nők nagy többségének létélménye alapvetően pozitív. Ez egybe cseng azzal a - nem magyar mintán mért - kutatási eredménnyel, melyet a Szabó Mónika - Pál Mónika szerzőspáros cikkében találtam (Szabó M., Pál M., 2016). A hipotézist igazolja az is, hogy a válaszadók a férfi-nő felosztásra alapuló világot is elfogadják, nem érzik magukat kisebb eséllyel indulónak a társadalom férfi tagjainál, ahogy azt sem, hogy férfias tulajdonságok kellenének a karrierépítéshez és többségük a női kvóták alkalmazására sem tart igényt. Bár a „Jól érzem magam.”, „Elégedett vagyok az életemmel.” kijelentések esetén néhány pszichológus megkérdőjelezi ezek hihetőségét, mondván önmaguk (vagy mások) előtt is tagadnak, elrejtik fájdalmaikat és mindez csak önvédelmi mechanizmus. Én ezzel ellentétben úgy vélem, ha a női lét olyannyira elviselhetetlen lenne, mint amely sok feminista szerző írásából sugárzik, az felülírná ezeket az önvédő mechanizmusokat is.

A II. hipotézis a nők társadalmi szerepére, elfogadottságára vonatkozott: „Az értelmiségi nők elfogadják társadalmi szerepeiket.” Ez csak részben igazolódtott be, mivel léteznek olyan társadalmi szerepelvárások a nőkkel szemben, melyeket a megkérdezettek egyértelműen elutasítottak (a nők csak szülnenek), voltak olyanok, melyeket elfogadtak (szeretetteljes családi légkör megteremtése), és voltak olyanok, melyekben bizonytalanok voltak (házimunka, a család anyagi alapjának megteremtése). Talán pont ezek a válaszok igazolják, hogy a társadalmi nemi szerepek objektív és előítéletmentes tanulmányozása, értelmezése és artikulálása e társadalmi diszkusszióban mennyire fontos.

A III. hipotézis szerint: Az értelmiségi nőknek határozott elképzeléseik vannak a nemek eredetéről. E hipotézist a válaszok alapján el kell vetnem. A minta mindkét csoportja eléggé bizonytalan e kérdésben. Mindhárom, erre a hipotézisre vonatkozó kérdés azt jelezte, hogy nagy a zavar e területen, melyben a médiának is nagy szerepe lehet. A gender mainstreaming képviselőinek láthatóan sikerült a régi gondolati paneleket összetörniük, de adósok maradtak olyan szilárd kapaszkodókkal, melyek a többségi társadalom számára is segítséget jelentenének az e kérdéskörben való eligazodáshoz.

Kutatási célom a női lét elviselhetőségének vizsgálata volt. Az eredmények azt mutatják, hogy hazánkban az értelmiség nők elégedettek helyzetükkel, női létükkel és lehetőségeikkel, úgy tűnik, az alapvető feminista mozgalmak célkitűzéseit megvalósultnak érzik, de a társadalom által elvárt női szerepek újragondolása terén még sok a teendő, ahogy a (biológiai, társadalmi) nem eredetének és fogalmának tisztázása, valamint az erről szóló, különböző tudományterületek közötti nyílt, előítéletmentes, egymás eredményeit tisztelő párbeszéd terén is van még bőven tennivaló.

Bibliográfia

Louise O. Vasvari (2011): Gender-tevékenység a politikai diskurzusokban: a magyar államszocializmustól a 2008-as amerikai elnökválasztásig. Társadalmi Nemek Tudománya Interdiszciplináris eFolyóirat, 1.évfolyam 1. szám, <http://tntefjournal.hu/vol1/iss1/08_vasvari.pdf> [2017.04.17.]

Schleicher Nóra (2012): Feminizmus(ok) és demokráciá(k). Társadalmi Nemek Tudománya Interdiszciplináris eFolyóirat, 2.évfolyam 3. szám, <<http://tntefjournal.hu/vol2/iss3/schleicher.pdf>> [2017.04.17.]

Joó Mária (2013): Egyetemi életképek – Kis magyar patriarchátus. Társadalmi Nemek Tudománya Interdiszciplináris eFolyóirat, 3.évfolyam 1. szám, <<http://tntefjournal.hu/vol3/iss1/joo.pdf>> [2017.04.19.]

Judith Butler (2014): Társadalmi nem(iség) és felforgatása. Társadalmi Nemek Tudománya Interdiszciplináris eFolyóirat, 4.évfolyam 2. szám, <http://tntefjournal.hu/vol4/iss2/butler_barat.pdf> [2017.04.19]

Pap András László (2015): „Intimate citizenship” a Nemzeti Együttműködés Rendszerében: Az Alaptörvény preferenciái feminista nézőpontból. Társadalmi Nemek Tudománya Interdiszciplináris eFolyóirat, 5. évfolyam 2. szám, <<http://tntefjournal.hu/vol5/iss2/pap.pdf>> [2017.04.25]

Szabó Mónika & Pál Mónika (2016): A feminizmus, ami elválaszt és összeköt, avagy: Te milyen feminista vagy?. Társadalmi Nemek Tudománya Interdiszciplináris eFolyóirat, 6. évfolyam 1. szám, <http://tntefjournal.hu/vol6/iss1/szabo_pal.pdf> [2017.04.27]